

1 שו"ע או"ח סימן תרסג

הגה - ונוהגין לומר קהלת בשבת של ח"ה, או בשמיני עצרת אם אקלע בשבת (מהרי"ל)

2 אליה רבה על או"ח סימן תרסג

ואבודרהם פ' עומר [קריאת המגילה] כתב דשלמה המלך בחג אמרו בהקהל כמו שכתוב בחג הסוכות בבא כל ישראל וגו' הקהל את העם וגו' וכתוב ויקהלו אל המלך שלמה בעת ההיא בחג ואז אמרו בהקהל להוכיח ישראל:

3 ספר שפת אמת - דברים - פרשת וילך - שנת [תרמ"ב]

ויתכן לומר כי שלמה המלך ע"ה חיבר ס' קהלת ע"ש מצות הקהל שהיא בסוכות. וכשראה שיתבטל בהמ"ק ומצות הקהל שנתחדש אז הארת התורה בכל שמיטה. הניח זה הכח בספר קהלת שחיבר על ימי הסוכות כנ"ל:

4 זכר למקדש - אדרת

5 ספר דברים פרק לא

(י) וַיִּצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֶּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:
(יא) בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֹגֵד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:
(יב) הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
(יג) וּבְנִיחֵם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֵה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם לְעָבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

(10) And Moses commanded them, saying: 'At the end of every seven years, in the set time of the year of release, in the feast of tabernacles, (11) when all Israel is come to appear before the LORD thy God in the place which He shall choose, thou shalt read this law before all Israel in their hearing. (12) Assemble the people, the men and the women and the little ones, and thy stranger that is within thy gates, that they may hear, and that they may learn, and fear the LORD your God, and observe to do all the words of this law; (13) and that their children, who have not known, may hear, and learn to fear the LORD your God, as long as ye live in the land whither ye go over the Jordan to possess it.

6 רמב"ם יד החזקה הלכות חגיגה פרק ג

(א) מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מוזרות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת שנאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו':
(ב) כל הפטור מן הראייה פטור ממצות הקהל חוץ מן הנשים והטף והערל...
(ג) אימתי היו קורין במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של מועד של שנה שמינית והמלך הוא שיקרא באזניהם ובעזרת הנשים היו קורין וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח מהיכן הוא קורא מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לזהה אם שמוע וגו' ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק:
(ד) כיצד הוא קורא תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם ומביאין בימה גדולה ושל עץ היתה ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים והמלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו קריאתו וכל ישראל העולים לחג

מתקבצין סביביו...

(ה) הקריאה והברכות בלשון הקדש שנאמר תקרא את התורה הזאת בלשונה אע"פ שיש שם לועזות:
(ו) וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני
אפילו חכמים גדולים שיוזעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה ומי שאינו יכול לשמוע מכויך
לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה
שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל:

(1) It is a positive commandment to assemble all of Israel - men, women and youngsters - at the end of every sabbatical year, when they come up for the pilgrimage [on Sukkot], and to read sections from the Torah in their ears; sections which enthuse them about the commandments and strengthen them in the true religion. As it is stated (Deuteronomy 31:10-12), "At the end of seven years at the time of the sabbatical year on the festival of Sukkot. When all of Israel come to appear, etc... Assemble all of the people, the men, the women and the youngsters and your stranger that is in your gates, etc."

(2) Anyone who is exempt from appearing [on the holiday] is exempt from the commandment of hakhel (assembly), except for the women and the youngsters and the uncircumcised [who are obligated].

(3) When would they read? At the end of the first-day holiday of the festival of Sukkot, which is the beginning of [the festival's] intermediate days, on the eight year [of the sabbatical cycle]. And the king would be the one to read in their ears, and they would read in the women's courtyard. And he would read while sitting, but if he read while standing, behold, this is praiseworthy. From where would he read? He would read from the beginning of the [book] of Deuteronomy until the end of the Shema section (6:9) and skip to "Vehaya eem shamo'a, etc." (11:13) and [then] skip to "aser te-aser" (14:22) and read from "aser te-aser" in order, until the end of the blessings and curses - until "beside the covenant which He made with them at Horev"(28:69) and stop.

(4) How would he read? They would blow trumpets in all of Jerusalem in order to assemble the people and bring a large pedestal and it was [made] of wood. And they would place it in the middle of the women's courtyard and the king would go up and sit upon it so that they could hear his reading, and all of Israel that would go up [on the festival pilgrimage] would gather around him...

(5) The reading and the blessings should be in the Holy Tongue, as it is stated (Deuteronomy 31:11), "and you shall read this Torah." [Implying that it be] in its language, even though there are those that speak [other] languages present.

(6) And converts who do not recognize that they are obligated to direct their hearts and to attune their ears to hear with fear and reverence and joy trembling like the day on which [Torah] was given at Sinai. Even great sages that know the Torah completely are obligated to listen with exceptionally great concentration. And one who is unable to listen should direct his heart to the reading, that Scripture is established to strengthen true faith. And he should see himself as if now he is commanded and from God he heard it, that the king is an agent to cause the words of God to be heard.

7 זכר למקדש - אדרת

8 תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ג/א

תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום אמרו לו תלמידך אנו ומימך אנו שותין אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש שבת של מי היתה שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה ובמה היתה הגדה היום אמרו לו בפרשת הקהל ומה דרש בה הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהו אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני

9 תוספות על חגיגה דף ג/א

נשים לשמוע - אמר בירושלמי דלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה:

כדי ליתן שכר למביאייהו - ועל זה סמכו להביא קטנים בבית הכנסת:

10 אור החיים על דברים פרק לא פסוק יב

הקהל את העם וגו' למען ישמעו ולמען ילמדו וגו' צריך לדעת למה כפל שני פעמים תיבת למען, ולא הספיק לומר למען ישמעו וילמדו, וכמו שאמר בפסוק שאחרי זה שאמר ישמעו ולמדו: ונראה כי לפי שאמר הכתוב הקהל את העם האנשים והנשים והטף לקרות ספר תורה באזניהם, וכבר קדם לנו כי הנשים אינם בני תלמוד תורה, דכתיב (לעיל יא יט) ולמדתם אותם את בניכם, ודרשו ז"ל (קידושין כט:): ולא בנותיכם:

לזה חלק הכתוב שתי הדרגות במצוה זו, ואמר בתחילה חלוקה שהיא שוה באנשים ובנשים, והוא למען ישמעו, פירוש שישמעו מצות התורה שחייבין הם לעשות, ודבר זה שוים הם בו, שגם הנשים חייבין במצות לא תעשה ובמצות עשה שאין הזמן גרמא:

ואחר כך אמר חלוקה בפני עצמו כנגד האנשים לבד, והוא ולמען ילמדו שהוא תלמוד תורה, ולזה לא אמר למען ישמעו וילמדו, שאז היה נשמע ששניהם בעונש אחד: שוב ראיתי מאמר חז"ל (חגיגה ג.) שאמרו ז"ל הנשים לשמוע והאנשים ללמוד, עד כאן והם דברינו עצמם, ונתחכמו להקדים הנשים לאנשים כסדר שהקדים הכתוב, למען ישמעו, ואחר כך ולמען ילמדו, וכמו שכתבנו:

11 אור החיים על דברים פרק לא פסוק יג

(יג) ובניהם אשר וגו' חלוקה זו כנגד הטף שהזכיר בפסוק הקהל, אמר הטעם הגם שלא הגיעו עדיין ללמוד, אף על פי כן ישמעו ולמדו ליראה את השם, פירוש לחנכם ליראה את ה': ולזה לא אמר כדרך שאמר בפסוק הקהל ילמדו ויראו, שהם שני דברים, אלא ולמדו ליראה, פירוש שבזה ילמדו יראת שמים ואומרו כל הימים, כי כשהקטנים מתחנכים מתחילתם ליראה יתייחד בהם יראת ה' כל ימיהם: ורבותינו ז"ל אמרו (שם) ז"ל והטף למה, ליתן שכר למביאייהו, עד כאן - ואולי שנותנים טעם לקטני קטנים שאינם מבינים דבר שגם הם נכללים בכלל הטף שאמר הכתוב, ומה שנתן הכתוב טעם ישמעו ולמדו, הוא לבניהו אשר יתחילו הבן:

12 מגן אברהם על או"ח סימן רפב

משמע מכאן דאשה חייבת לשמוע קריאת התורה ואע"פ שנתקנה משום ת"ת ונשים אינן חייבות בת"ת מ"מ מצוה לשמוע כמו מצות הקהל שהנשים והטף חייבים בה (" עסי קמ"ו).

13 ערוך השולחן סימן רפב - אות יא

ודע דנמצא במסכת סופרים (פרק י"ח הלכה ד'), 'שנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים ומן הדין הוא לתרגם

לעם לנשים ותינוקות כל סדר ונביא של שבת לאחר קריאת התורה 'עכ"ל. ונראה לי דלאו חיוב גמור קאמר, אלא דומיא דתינוקות, שהרי פטורה מתלמוד תורה, ועוד דאין לך זמן גרמא יותר מזו. ומה שאשה עולה למניין ז', כבר כתבו התוספות בראש השנה (ל"ג. סד"ה 'הא'), דזהו כמו שמברכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא, או דמיירי בזמן המשנה, שלא כל העולים היו מברכים, ועוד דברכות אלו אינם משום תלמוד תורה ע"ש. ואין לדמות למצות הקהל, שצותה התורה, 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף', שזו היא מצוה מיוחדת פעם לשבע שנים, שהיה המלך בעצמו קורא ספר משנה תורה, שהם דברי כבושין. אבל שנאמר שמחוייבות בכל שבת בקריאת התורה - וודאי הוא מילתא דתמיה, ומעשים בכל יום יוכיחו, ועל פי רוב אי אפשר להן לשמוע. אלא המסכת סופרים אומר על דרך המוסר, בזמן שהיו מתרגמין, שנכון לתרגם לפנים ולפני התינוקות להשריש בלבן יראת ד' ואהבתו יתברך. (עיין מג"א סק"ו שמסתפק בזה, ולעניות דעתי ברור כמ"ש דומיא דתינוקות, וכן כתב הפרישה ע"ש):

14 מגן אברהם על או"ח סימן קמא

מעומד. כב"ח סימן תר"ץ דאפי' בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולקרות וכ"מ לשון הטור והג"מ אבל ממ"ש הרב"י בשם רש"י משמע דדוקא לכתחלה קפדינן אבל בדיעבד יצא ע"ש וכ"מ מספ"ז דסוטה דאמר' דהמלך קורא יושב ואי איתא דאפי' בדיעבד לא יצא משום כבודו של מלך לא שרי לכתחלה וכה"ג דייקנן בח"מ סימן כ"ח (") גבי עדות ויש לחלק:

15 ספר באר שבע על סוטה דף מא/א

ושמא יש לומר, דלא אמרינן שאסור לקרות בתורה בצבור מיושב, אלא דוקא להוציא אחרים על ידי חובתן של מצות קריאה, משא"כ בפרשת המלך שלא היה קורא להוציא אחרים ידי חובתן, רק לזרים ולחזקם במצות, והלכך לא היה נמי למלך אדם עומד אצלו המחזן עליו, כדין מי שקורא בתורה להוציא אחרים ידי חובתן כדאיתא בתוספתא (מגילה פ"ג ה"ג) חזן העומד לקרות אחד עומד ומחזן עליו

16 תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ב/א

משנה הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים

17 רש"י על חגיגה דף ב/א

הכל חייבין בראייה - צמלות ראיית כל זכורך (שמות כג), שצריכים להתראות בעזרה ברגל:

18 תוספות על חגיגה דף ב/א

הכל חייבין בראייה - פירש רש"י במצות יראה כל זכורך... ועוד אמרינן בירושלמי ריש מכילתין בד"א בראיית קרבן אבל בראיית פנים בעזרה הכל חייבין כמו בהקהל האנשים והנשים והטף

19 הגר"ז על מסכת ערכין דף ב/ב

שם, בתוס' ד"ה הכל חייבין בראייה, חייבין בראיית פני עזרה אבל בירושלמי אמרי עלה הדא דאיתא בקרבן אבל בראיית פנים בעזרה אפילו טף חייבין דכתיב הקהל הנשים והטף ע"ש, וצ"ע איך שייך לחלק במצות ראייה עצמה בין ראיית פנים לקרבן כיון דחדא מצוה היא, אמנם נראה דכיון דמה שקטן פטור מן הראייה הרי אין זה דין מסוים בראייה דהופקע קטן ממצות ראייה, רק דהוא מדין פטור מכל המצות, וכיון שכן נהי דבחייובא דראייה הנאמר בפרשת ראייה אינו נכלל קטן משום דהוא פטור מכל המצות, מ"מ נילף מצות ראייה מחודשת מהקהל, דכמו דאיכא מצוה על המביאים הטף כמו כן לענין ראייה, ובזה יובן מה שהקשו התוס' וכתבו דאינו אלא אסמכתא בעלמא, דודאי דלא דומיא דהקהל הוא דממעטינן התם נשים מזכורך, וצ"ע מה שהקשו דנשים כיון דנתמעטו בהדיא מקרא דזכורך ל"ש למילפינהו מהקהל דליחייבו, ולפי מה שכתבנו ניהא, דכונת קושייתם כיון דילפינן מהקהל דין מצות

ראיה מחודשת, א"כ נהי דנשים נתמעטו ממצות ראיה שנאמרה בפרשת ראיה מקרא דזכור, אבל אכתי נילפינהו למצות ראיה המחודשת ודין ראיה המחודש, ודין זה הוא רק לראיית פני עזרה כמו בהקהל ולא לקרבן, ונילף גם נשים למצות ראיה מחודשת זו דראיית פנים לבד:

20 שפת אמת על חגיגה דף ג/א

בגמ' גמר ראי' ראי' מהקהל, בס' טו"א הקשה דהא בגז"ש מופנה מצד א' משיבין א"כ גם כאן יש להשיב מה לראי' שכן תנדר ע"ש, ול"נ דל"ד לכל גז"ש דהכא ראי' דהקהל נמי ראי' דמצות עליות רגלים היא ודוק

21 רמב"ם פירוש המשניות - מסכת חגיגה פרק א משנה א

ואמר במצות הקהל למען ישמעו ולמען ילמדו ולמדנו מזו הראייה שהיא בשנה השביעית לכל ראייה שאינה חובה על השוטה, לפי שאינו למד. ולא על חרש, לפי שאינו שומע.

22 תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מא/א

פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה
...
גמרא בשמיני סלקא דעתך אימא בשמינית וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואף על גב דלא מתרמי בשמיטה כתב רחמנא שמיטה ואי כתב רחמנא שמיטה ה"א בסוף שמיטה כתב רחמנא במועד ואי כתב במועד ה"א מריש שתא כתב רחמנא בחג הסוכות ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יו"ט אחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד

23 רש"י על סוטה דף מא/ב

מאימת דמתחיל מועד - ומיכו זיו"ט לא שאין תיקון הצימח דוחה לא את השבת ולא יו"ט ומאתמול נמי לא עבדין לה דדחקה לה עזרה והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"א) צמס' מגילה דקתני הקהל מאחרין כשהל להיות בשבת וקאמר מפני הצימח ונעצד מאתמול דחקה לה עזרה אנקוצרי"ר בלע"ז:

24 תוספות על סוטה דף מא/א

מיהו במועד לא הוה צריך ונראה דלהכי איצטריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פי' רש"י תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מנלן דבימה מעכבת להכי מסתבר כדפי'

25 ירושלמי מגילה פרק א הלכה ד

ובהקהל: ר' בא בריה דר' חייא בר בא אמר מפני התקיעה ר' יצחק בי ר' חייא אמר מפני הבימה ויעשו אותה מאתמול שלא לדחוק את העזרה

26 טורי זהב על או"ח סימן תרסח

עוד הקשו עלי היאך ה"א דקאי על ש"ע דהא א"א לתקן אז בימה וכמ"ש רש"י אח"כ במסקנא על מ"ש כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד ומיהו בי"ט לא שאין תיקון הבימה דוחה לא שבת ולא יו"ט ומאתמול נמי לא עבדין לה דדחקה לה עזרה אני אומר דלק"מ דהא איכא לאקשווי על מ"ש המשנה עושין לו בימה כו' דמשמע שזהו הל"מ שצריך בימה למה לא ידחה יו"ט באמת כיון דקרא קאמר בבוא כל ישראל הוה כאלו נכתב ביום הראשון והא

גבי מילה דוחה שבת מדכתיב וביום השמיני ה"נ נימא כך ואי דבר זה של בימה הל"מ למה נדחה עד מוצאי י"ט אלא דהענין הוא כן דיש לנו בפסוק ריבוי ומיעוט דלשון בחג הסוכות הוא כל ימי החג ואפי' י"ט אחרון ועושין הבימה קודם לו ובבוא כל ישראל מיעוט דלאו כל ימי החג אלא התחלת החג וצריכין אנו לומר לקיים שניהם דלאו בהתחלה ממש ולא בסופו ממש אלא מילתא מציעתא ומוקמי לה אמסתבר דהיינו בהתחלת ח"ה בשעה שיש היתר לעשות בימה ואע"פ שגם בי"ט ראשון יש היתר בימה דהיינו שיעשה בעי"ט הסברא נותנת שאין לעשות כן כיון שהיא דחק בעזרה וטפי ניחא לעשות הבימה בו ביום וא"כ הורה לנו הכתוב בזה ריבוי ומיעוט שנעשה ביום אמצעי שהוא יותר מסתבר ואין בו חסרון כנ"ל נכון דעת רש"י ולא קשיא עליו קושית התוס' דשם ע"ש:

27 פחד יצחק אגרות

28 תוספות על סנהדרין דף סח/ב

ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמר' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להתירו בבת ישראל וקידושו קדושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שהיא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה חדא דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכויות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כפני השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה ואפילו בתינוק דלאו בר דעת חשיב גר מדמייטי מקטנה פחותה מבת שלשה שהזכייה בעצמו הוא כדפרישית שהמילה והטבילה בגופו וגם מצינו שאבותינו נכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה

29 רבנו בחיי על דברים פרק לא פסוק י

ואם תשכיל בסוד מצות ההקהל תמצא כי כשם שבאה מצות השמיטה לרמוז על וחד חריב כן מצות ההקהל שהוא אחר עבור השבע לגמרי בתחילת השמינית תרמוז על מלת לעשות שנחתם בו מעשה בראשית אחר הזכירו ענין השבת, וכן מצינו במזמור שיר ליום השבת (תהלים צב) שהזכיר אחריו צדיק כתמר יפרח, וכבר הזכרתי זה בבראשית (ב, ב). וסוד ההקהל כי כל הנמצאים כולן יהיו נקהלים ונקראים לפני המלך ה', ולכך היתה מצותה במלך, שהמלך היה קורא בתורה, וכן אמרו חכמי האמת (בראשית רבה א, א) היה הקב"ה מביט בתורה ובונה עולמו.

30 מורה נבוכים

31 ספר שפת אמת - ויקרא - פרשת בהר - שנת [תרמ"א]

כי מצות השמיטה הוא לבוא אל האחדות. לפי הפשוט שיד עשירים ועניים שוה בשמיטה. ולבד זה עיקר המנינים שבתורה שמיטין ויובלות הם בחי' האחדות. שהספירה והמנין מאחד המספר. וכן ספירת העומר שהיא הקדמה לקבלת התורה. ובמד' ויקרא גבורי כח עושי דברו בשומרי שביעית הכ' מדבר כו' לשמוע בקול דברו. וזה סמיכת שמיטה להר סיני שע"י בחי' האחדות מתעורר כח קבלת התורה לבנ"י והתורה מיוחדת לבנ"י והיא עץ החיים ממש. וזהו לשמוע בקול דברו כדכתי' הקול קול יעקב

32 ספר שם משמואל - פרשת בהר - שנת תר"ע

והנה לענין זה באו מצוות שמיטין ויובלות. כי שמיטה היא מצד הכלל להיות כולם אחד כמ"ש והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך וגו' שיהי' יד כולם שוה וכל ישראל כאיש אחד חברים, ואז הם מרוצים מצד הכלל. ומצות יובל היא עוד יותר מזה, כי ע"י השמיטין והספירה זוכין ליובל לשוב איש אל אחוזתו. ובזוה"ק (ק"ח ע"ב) שהוא איש אל שורש נשמתו, שכל נשמה יש לה שורש מיוחד כמבואר במדרש (שמ"ר פ' מ') עה"פ (איוב ל"ח) איפה היית ביסדי ארץ, וז"ש הזוה"ק שיובל הוא בינה, כי ע"י קישור נשמתו בשרשו מתוספת בה השגה ובינת הלב, וזה הוא איש ואיש

לפי מה שהוא וכאמרם ז"ל אין דעתם של בני"א שוות. וע"כ תמצא שכל פרשיות השמיטה נאמרו בלשון יחיד תזרע שדך וגו' ואיתא בזוה"ק שכ"מ שנאמר בלשון יחיד הוא מצד הכלל שהם כולם יחד כאיש אחד חברים וכמ"ש ויחן שם ישראל וגו' ואמרו ז"ל כאיש אחד בלב אחד. וע"כ ביובל נאמרה הפרשה בלשון רבים חוץ ממה שנאמר והעברת לשון יחיד באשר ע"י התקיעה נעשה יובל כאיש אחד בלב אחד וכ"מ שנאמר בלשון רבים הוא מצד כאו"א לבדו, וע"כ מסיים הכתוב תעבירו בלשון רבים, כי לאחר שנעשה יובל נאמר בלשון רבים: ויש לומר כי זה עצמו הוא ענין ימות המשיח ועוה"ב, כי ימות המשיח זוכין מצד הכלל כאמרם ז"ל (סנהדרין קי"א). ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אחד מעיר מזכה כל העיר וכו', ועוה"ב הוא מצד הפרט כי כל צדיק וצדיק יש לו מדור בפ"ע, וכ"א נכוה מחופתו של חברו:

33 רש"י על דברים פרק לא פסוק י

(י) מקץ שבע שנים - בשנה ראשונה של שמטה שהיא השנה השמינית ולמה קורא אותה שנת השמטה שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית:

34 כלי יקר על דברים פרק לא פסוק יב

וזהו ג"כ טעם הקהל זה, כי נוסף על לקיחת ד' מינים אלו ביום ראשון של חג צוה ה' לעשות עוד רושם דומה לזה מקץ שבע שנים. כי שנת השמטה גורם ג"כ ההקהל והשלום ע"י שלא יזרע ולא יצמיח בו ואכלו אביוני עמו כי אינו רשאי להחזיק בתבואת שנת השבע כבעל הבית, וזה בלי ספק סיבת השלום כי כל דברי ריבות נמשכין ממדת שלי שלי זה אומר כולה שלי וכל זה אינו כל כך בשנה השביעית כי בקום ועשה אין הכל שוים אבל בשב ואל תעשה הכל שוין וזה באמת ענין השלום, וכן בחג הסוכות שכל אחד יוצא מדירת קבע לדירת עראי ויושב תחת סוכת שלומו הנה ביום א' של חול המועד נצטוה המלך לעשות רושם אל השלום, וזהו ענין ההקהל

אות זכרון

יט

ב"ב מ"ט א' שכ"כ בפשיטות], א"כ שפיר מסתפק רמי בר חמא אם במרוור בזמן הזה תקון רבנן כעין דאורייתא, דכיון דבזמן הזה אינו נוהג לא תקינו רבנן כעין דאורייתא, או דמכיון שבזמן הבית נהג מן התורה עיקרו דאורייתא מקרי.

והנה י"ל דמ"מ לא דמי מצה בזמן הזה לראב"י להך דערבה בסוכה, דשם אין לו שום עיקר מן התורה שלא נזכר כלל בתורה וע"כ גם בערובי חצרות ס"ל לרב חיננא וורדאן דלא תקון רבנן כעין דאורייתא, אבל במצה נהי דע"פ ההיקש ס"ל לראב"י דבזמן הזה דרבנן, אבל מ"מ פשוטו של דבר משמע דגם בזמן הזה דאורייתא מדכתיב בערב תאכלו מצות, ע"כ עיקרו דאורייתא מקרי. וזהו כוונת רבא שאמר מסתברא מצה ומרוור שהוקשו יחד והו"ל כמו מפורש להדיא דגם (בזה"ז נוהג, ורק) במרוור שייך מע"ש, א"כ מסתברא דשייך בזה כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וא"כ תשובת רבא היא ממין הטענה של רמי בר חמא, כנ"ל לחומר הנושא.

תבנא לדיננא, שלפי זה ראוי הוא לנו לעשות זכר למקדש למצות הקהל שהיתה לה עיקר בזמן הבית הראשון לכל הפחות, ותו דגם בשביעית עצמה הרי נהגו בשביעית בימי האמוראים וגם בימי הגאונים האחרונים שאין מערער בדבר, ועי' תומים סי' ס"ז לענין שמיטת כספים, וא"כ מדוע לא נעשה זכר ושם למצוה זו האהובה ונחמדה שהיתה במקום מקדשנו עטרתנו ותפארתנו.

ואולי מזה נפשוט כדעת רבותינו ז"ל שעל מלך ישראל לבד הוא החובה לקיים מצות הקהל, וכל שאין לנו מלך בישראל נתבטלה המצוה, ואין מצוה זו דומה לשאר מצות שאנו עושים להם זכרון מאחר שאי אפשר להיות לנו מלך עד בא משיח צדקנו המקווה לנו מאז, וכאשר השבע השביענו השי"ת שלש שבועות חמורות אם תעירו ואם תעוררו עד שתחפץ ואם לאו אני מתיר בשרכם כו', כמ"ש בכתובות קי"ב א', וא"כ יפה עשו רבותינו ז"ל שלא התעוררו לזה.

אך הגאונים האחרונים ז"ל החליטו בפשיטות דכל הגדול שבישראל עליו המצוה, וכמ"ש בספר תפארת ישראל על משניות סוף פ"ז דסוטה ובספר מנחת חינוך, א"כ תשוב תעורר שאלתינו למקומה.

[ואולי לזכר המצוה הזאת נשאר המנהג לקרות משנה תורה בליל הושענא רבא, דבכל שנה מספק"ל בשמיטה ורצו שתהיה מתשרי תקופה לכ"ע ולר"י הוא בהו"ר, ע' סנהדרין י"ג, ובעלמא מספק"ל אם יום תקופה גומר וע"כ עשו זכר גם בש"ת שו"ר בס' יד יוסף שבכל שנה היה הכהן גדול והשופט והמלך קורא בחג הסוכות חלק מה"ת והיה משלים ספר בראשית כו' בשש שנים, ובשנת השמיטה בחג היה קורא המלך ספר ואלה הדברים ומסיים התורה, ומכאן נשאר בידינו המנהג שבשמיני עצרת עומד הגדול שבקהל ומסיים התורה, לדמיון מעשה המלך בזמן הקדוש ההוא].

אות זכרון

כא

ואמנם בעיקר הספק של הרמב"ן ז"ל הרי לפנינו מצות הקהל שכ' בה בבוא כל ישראל לראות כו' במקום אשר יבחר, ונצטוה יהושע לקרותה, הרי שנתחייבו כבר במצות ראייה גם קודם בית עולמים, דפשוטו של מקרא ליהושע צוה משה רבינו ע"ה, וא"כ למה נסתפק מרן הרמב"ן ז"ל, ועי' מ"ש בפנים פ"א אות ה' בס"ד.

והנה בערכין ל"ב ב' הקשו עמ"ש בעזרא שלא עשו כחג הסוכות עד אז, איך אפשר שמלכי בית דוד כו', וכה"ג מצאנו בפסח יאשיהו כתוב במלכים ובד"ה שלא נעשה כפסח הזה, ונפלא מאד כקושיית הגמרא איך אפשר כן שכל ימות השופטים והמלכים הצדיקים לא עשו כפסח הזה ולא נתפרש בדברי חז"ל ע"ז וע"ש במפרשים, ואולם במצות ההקהל לא נמצא בשום מקום רמז ורמיזה שנתקיימה אף פ"א בישראל [זולת לדברי הירושלמי פ"ק דע"ז, עי' פ"א אות א']. והיתכן שלא קיימה לא השופטים ולא מלכי ישראל ויהודה הצדיקים, וזולת אגריפס המלך האחרון ממלכי הורדוס לא מצאנו זכר למצוה זו גם בדברי רבותינו חכמינו ז"ל, וגם רבותינו המפרשים לא התעוררו להתפלא על זה מדוע נסתם כל חזון לידע איך קיימו המצוה הזאת, ואיזה מלך קרא הפרשיות, ורק ר' טרפון הוא שהעיד שראה אחי אמו [חיגר] תקע בחצוצרות כמבואר בתוספתא דסוטה ובספרי פרשת בהעלותך ועכ"מ בדברי חז"ל, ואולי גם זה היה באותה הקריאה של אגריפס המלך שנזכרה במשנה דסוטה.

שוב נזכרתי שבקינות לתשעה באב בסוף קינה ויקונן ירמיהו על יאשיהו, א' שם במועד שנת השמיטה כגע הקהל לאתות תלה בעשרים ושנים מהרוס שתות כו', משמע קצת שנהרג בעת שהגיע לקרא פרשת ההקהל, ואין בידי כעת לידע מקורו בישבי במקום שאין לי שום ספר מדברי רבותינו ז"ל.

אי לזאת קנאתי קנאה גדולה למצוה זו, וכדברי החסיד בספר חסידים שיחזור אחר מצוה שדומה למת מצוה, והשי"ת יזכנו לשמוע קריאת ההקהל בבית מקדשנו ממשיח צדקנו בעת שיהיו כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם.

ואשרי הדור שהגדולים יהיו נשמעים לקטן שבקטנים כמוני, וידרוש כל רב בעדתו ביום שבת קודש חוה"מ סוכות הבא עלינו לטובה אי"ה, דבר בעתו מה טוב, וכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, ועליהם **ועלינו תבא ברכת טוב.**

פרק א • שאלת מי

לא

הזה. ואולי י"ל דגזירת הכתוב הוא מדכתיב תקרא את התורה הזאת משמע הנמסרת לכהנים ולוים שיהיה בארון ד' בבית המקדש. וישבתי בזה קושית אאמו"ר הגאון ז"ל על דברי רש"י ב"ב י"ד ב', איך הותר לבוא למקדש].

ב. מצות ההקהל, לדעת הר"מ והחינוך והסמ"ג היא מצות עשה אחת להקהל ולשמוע מפי הקורא, מי שהוא לכל מר כדאית ליה, אולם הרא"ם בס' יראים הוסיף עוד מצות עשה אחרת להקהל, ושהמלך יקרא לפניהם. [נדומה קצת דבר זה למה שכתוב בס' חרדים דמצות עשה על הזכרים להתברך מהכהנים המברכים, עיין הפלאה כתובות כ"ה ע"ב, אך הריטב"א סוכה ל"א ע"ב כתב שלא כדבריו].

והנה לשון הר"מ ז"ל להקהל, משמע שלא לבד שהמצוה על כל יחיד לבא הוא בפרט, עוד המצוה להקהילם, והיינו להשגיח להתקיע ולקבצם וכי"ב. ובל"ס כופין את כל אחד מישראל שאינו רוצה לבא, כמו על כל מצות עשה כתובות פ"ו א'. ונראה שלהקהילם מוטל על הב"ד הגדול שבירושלים וכמו כל מצות עשה שעל הצבור לעשותם כנודע.

ונסתר מש"כ במק"א בס"ד זה רבות בשנים ליישב דברי הר"מ ז"ל פ"א מבית הבחירה שכתב הכל מסייעין בבנין בית המקדש אפילו נשים ועבדים, מנ"ל לחייב נשים כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא כמבואר בשבועות ט"ו ב' דאין בנין בית המקדש בלילה [ובשבת וי"ט]. ונראה לכאורה דמצות עשה שבקדשים שאני דלא ילפינן מחולין כרפ"ב דקדושין, וא"כ אינו דומה לתפלין, ע"ש ל"ה א', אך לא משמע כן בכמה מקומות. ולכן אמרתי שלא נפטרו ממצות עשה שהזמן גרמא רק דומיא דתפלין שהיא מצוה שעל היחיד משא"כ במצות עשה דצבור כמו בנין בית המקדש הם חייבים. ומזה באתי ע"ד האחרונים בענין תפלת המוספין לנשים. אך להאמור אאל"כ דבקדושין ל"ד א' חשב הקהל במצות שהנשים חייבות, וע"ש ל"ה א', ודברי הר"מ ממקום קדוש יהלכון, תלמוד ערוך בב"ב ד' א', ואיבעית אימא שאני עבדא דמחייב במצות, וע"י סוטה כ"א א' ומי נפיש כולי האי ודוק. וא"כ ה"נ נשים. ומה שהיא בכ"ד מצות עשה שהזמן גרמא ישבתי במקומו בס"ד.

ואולי החיוב להקהיל הוא על המלך הקורא שהעוז בידו לגזור ולצוות על הצבור ולכוף אותם, ומפני שהוא הקורא אפשר החובה בזה עליו יותר מעל הב"ד הגדול. אך שאר רבותינו הראשונים ז"ל כתבו להקהל מצוה על כל יחיד לבד, ואולי כצ"ל גם בהר"מ ז"ל, אלא שממש"כ אח"כ והטף לא משמע כן דאטו חיובא לדרדקי כפסחים קט"ז א'. אלא ודאי דהגירסא להקהיל עיקר. ונפשוט מזה ספיקת הטורי אבן דהמצוה להביא הטף על הב"ד או על האב, ע"ש בחגיגה ג' א'. ואפשר דאה"נ מש"כ על הב"ד ר"ל הב"ד הגדול שבירושלים עיה"ק שממנה תורה יוצאת לכל ישראל ובסנהדרין פ"ז א', פ"ח ב' ובכ"מ.

זו היא לשונו של הרמב"ם בהלכות חגיגה פ"ג כשהוא מסדר את דיני מצות הקהל. "והמלך הוא הקורא וגו' והיכן הוא קורא מתחלת חומש ואלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לווהיה אם שמוע ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, ופוסק". עכ"ל. הנה התיבה האחרונה שבה סיים הרמב"ם את ההלכה, והוא כותב: "ופוסק", היא חסרת-משמעות לכאורה. הרי הרמב"ם מונה והולך את הפרשיות שהמלך קורא, אם כן בודאי כל שאינו נכנס בכלל המנין אינו נקרא, והבלטת ההפסק, מה היא באה ללמדנו? הנה המעיין היטב בלשון הרמב"ם בהלכות הקהל מוצא בה הטעמה מודגשת כי ענינה של מצות הקהל הוא חזרה על מעמד הר סיני. הלא כך הוא כותב: "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני וגו' ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה". הרי להדיא לפנינו כי מעמד הקהל בעזרה משמעו מבחינת "מעין" של המעמד של אימה ויראה וגילה ברעדה בהר סיני. והמדקדק בלשונו של הרמב"ם ימצא עוד רמז שקוף לענין זה. שכן הרמב"ם קורא ליום זה שבו מתקיימת מצות הקהל "יום הקהל", ויעו"ש הלכה ז'. וביטוי זה של צירוף תיבת "יום" לתיבת "הקהל" מורה באצבע, שהרמב"ם התכוין בכאן להסמיק את מעמד הקהל למעמד הר סיני, שכן הכתוב קורא ליום שניתנה בו התורה "יום הקהל", והרמב"ם עשאו דוגמה ליום שמתקיימת בו מצות הקהל והוא קורא אותו "יום הקהל". ועל כן, כשהרמב"ם מונה את סדר הקריאה של המלך המסיימת בפסוק "את הברית אשר כרת אתם בחורב", על זה אומר הרמב"ם, שאין כאן בסיום זה סתם מילי-דעלמא של עובדה ששם נגמרת קריאתו. אלא שאילו היה ממשיך יותר לאחד פסוק זה, כי אז היתה כונת כל הענין מתקלקלת. ודוקא על ידי זה שהוא מסיים את קריאתו בפסוק העוסק במעמד הר סיני, מתבלטת כונת המעמד לשמש דוגמה של מעמד הר סיני. והיינו שהוסיף הרמב"ם תיבה זו "ופוסק", כדי ללמדנו שגם מקום ההפסקה הוא שייך להלכה של מצות היום.

וידוע הוא מאמרם ז"ל במה שאמרה תורה שלמעמד הקהל באים אנשים נשים וטף. ועל זה אמרו חכמים, אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, וטף כדי ליתן שכר למביאייהם.² ורבים התעוררו בתימה

1 דברים ית, טו.
2 חגיגה ג.

בנוגע להבאת הטף. דממה נפשך, אם יש איזו תועלת לטף עצמם בביאתם, הלא אין אנו צריכים לטעמים אחרים. ואם אין להם לטף שום תועלת לעצמם בביאתם, איזה מקום יש כאן לנתינת שכר למביאייהם. כלום מגיע להם אותו שכר בגלל הובלת המשא. ואמנם גם התמיהה הזו משמשת מקור לרמב"ם שקרא ליום שמתקיימת בו מצות הקהל "יום הקהל", להסמיכו ל"יום הקהל" הגאמר בתורה על מעמד הר סיני. שהרי בהלכות גרות קיי"ל דגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין³. והתוס' בסנהדרין ריש פרק סורר ומורה, מפרשים שמקורה של הלכה זו, מפני שכל הלכות גרות ילפינן מהר סיני, ושם היו כמה מיונקי שדים. והם הם הדברים שבמצות הקהל ישנה חובה מיוחדת להבאת טף, מפני שעל ידי זה מתדמה מעמד הקהל למעמד הר סיני, שהטף היה שם חלק מן המעמד. והוא השכר למביאייהם, מפני שיצירת מצב מעין-מעמד-הר-סיני, נוגע הוא למביאייהם. שכן הבאת הטף היא המביאה את המעמד לשלימותו הכללית.

**

והנה אע"פ שמצוה זו של הקהל אינה מתקיימת בתכונתה המעשית אלא בבית המקדש העומד על מכוננו, הנה שימשה מצוה זו בית אב לכמה מאורעות שלא בזמן המקדש, בין בתקופות שלפני בנין המקדש, ובין בתקופות שלאחר חורבנו. מצוה זו של הקהל שימשה מחצב של רעננות והתחדשות בהידוק הדבקות של האומה בתורה במשך הדורות. אותה האבן-שיש אשר נחצבה ממחצב זה של מצות הקהל, שמה היא חזרה על מעמד של קבלת התורה לשם התחדשות הקבלה, על דרך שאמר שמואל "לכו ונחדש המלוכה"⁴. וחידוש מעמד זה מופיע הוא בהמשך הדורות בכמה סוגי לבושים ובהרבה פנים לתורה. יש אשר הוא מופיע במעמד של גופים, ויש אשר הוא מופיע במעמד הנפשות. יש אשר הוא מופיע בדיבור בעל פה, ויש אשר הוא מופיע בדברים שבכתב. ויש אשר הוא מופיע על ידי קבלת מצוה שנתחדשה, הכוללת בדרך ממילא את קבלת כלליותה של תורה ומצוות. ויש אשר הוא מופיע מתוך שתיקה של התכופות האומה לסמכות חדשה בעולמה של תורה, אשר התכופות זו נראית היא אמנם בחיצוניותה כמתיחסת אך ורק לסמכות פרטית, אבל באמת גונזת היא ההתכופות הזו בתוכה את כל אור החזרה על מעמד קבלת כלליות התורה והמצוה. והגנו בזה לפרש שיחתנו.

3 כתובות יא.

4 שמואל א' יא, יד.

בו כלל בשחיטה ולא בשריפה ולא בהקרבה, אלא מרחיקים אותו תכלית הריחוק. ספק שאין החטאים גופים המועברים על גבו של פרט אל פרט אחר. אלא כל המעשים האלה מְשָׁלִים לשם היווצרות צורה בנפש כדי שתיווצר ההיפעלות לתשובה, כלומר, שנקיים אנו מפל מעשינו הקודמים, השלכנום אחרי גבינו והרחקנום תכלית ההרחקה¹¹².

זרה היו מקריבים אותו. לא עלה בדעתי טעם לזאת. משהו אחר¹¹³ נימק זאת ואמר: הטוב ביותר לתאוה, שמקורה בכבוד – הבשר, והטוב ביותר לכוח החיוני, שמקורו בלב – היין. כמו כן הכוח אשר מקורו במוח, והוא הנפשי, מתענג על מנגינות פְּבָלִים. לכן מתקרב כל כוח אל האל בדבר האהוב עליו ביותר. על כן הקורבן הוא בשר, יין ונגינה, כלומר השיר¹¹⁴.

תועלתה של העלייה-לרגל¹¹⁵ טעמה ידוע, בגלל התחדשות התורה הנובעת מאותה התכנסות כתוצאה מן ההיפעלות והאחוה שבין האנשים. ובמיוחד מְצַנֵּת הַקְּהָל¹¹⁶, שטעמה ברור: למען ישמעו [ולמען ילמדו ויִרְאוּ את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת] (דברים ל"א, 12). דמי מעשר שני היו להוצאה שם¹¹⁷, כמו שהבהרנו¹¹⁸. וכן נטע רבעי¹¹⁹ ומעשר בהמה¹²⁰. שם יהיו אפוא בשר המעשר ויניות נטע

110. השוו משנה תורה, ספר המדע, הלכות תשובה, פרק א', הלכה ב.
111. במקור: מנקטעה' אלעמראן, "מנותקת היישוב". את המלה "מן" השלמתי לפי בכר, פרשנות (גרמנית: הערה 2 בעמ' 136; עברית: הערה 1 בעמ' 110), המציין, שרבי יונה אכן ג'נאח בספר השורשים, ערך "ג-ז-ר", מסביר "ארץ גזרה" (ויקרא ט"ז, 22): מנקטעה' ען אלעמראן, "מנותקת (גזורה) מן היישוב". – לעניין ההרחקה למקום מבודד השוו לוינגר, פילוסוף ופוסק, עמ' 180, סעיף ח. לפסקה זאת השוו שטרן, מיתוס, עמ' 196.
112. השוו משנה תורה, ספר המדע, הלכות תשובה, פרק ב', הלכה ד; קרייסל, מחשבה מדינית, עמ' 36.
113. התפישוה, בדבר שלוש כוחותיה של הנפש, הכוח החיוני או התאוה, כוח-העוז או הכעס, וכוח השכל, מקורה באפלטון (המדינה, ספר ד', עמ' 436 ואילך = אפלטון, כתבים, עמ' 312 ואילך). היא היתה מקובלת על רבים מההוגים בימי-הביניים. אך הרמב"ם עצמו קיבל את תורת הנפש האריסטוטלית.
114. ראו משנה, תמיד, פרק ז', משנה ד: "השיר שהיו הלויים אומרים במקדש...". כלי הנגינה של הלויים, החצוצרות והצלצל, נזכרים שם, במשנה ג.
115. ראו שמות כ"ג, 17; שם, ל"ד, 23; דברים ט"ז, 16-17; מסכת חגיגה, משנה ותלמוד בבלי וירושלמי; ספר המצוות, עשה נ"ג; משנה תורה, ספר קורבנות, הלכות חגיגה.
116. דברים ל"א, 10-13; תלמוד בבלי, חגיגה ג', א; תלמוד ירושלמי, חגיגה, פרק א', הלכה א (דף ע"ה, ד); סוטה, פרק ג', הלכה ד (דף י"ח, ד); משנה תורה, ספר קורבנות, הלכות חגיגה, פרק ג', הלכות א-ו.
117. שם, כלומר, בירושלים, אליה עולים לרגל בחגים ("שלוש רגלים").
118. לעיל, ח"ג, פרק ל"ט, ושם, הערה 11.
119. ראו לעיל, ח"ג, פרק ל"ז, ושם, הערה 57.
120. ויקרא כ"ד, 32-33; משנה, מעשר שני, פרק א', משנה ב; שקלים, פרק ג', הלכה א; פרק ח', משנה ח; ראש השנה, פרק א', משנה א; בכורות, פרק ט', משניות א-ג, ה-ו; תלמוד בבלי, עירובין נ', א; ראש השנה ז', ב – ח', א; חגיגה ז', ב – ח', א; יבמות ע"ד, א; קידושין נ"א, א; זבחים מ"ה, א; קי"ט, א; בכורות ל"א, ב – ל"ב, א; נ"ג, א – נ"ו, ב; נ"ז, ב – נ"ח, א; נ"ט, א; תלמוד ירושלמי, תרומות, פרק א', הלכה א (דף מ', ג); מעשר שני, פרק א', הלכה א (דף נ"ב, ג); פרק ג', הלכה א (דף נ"ד, א); שקלים, הלכה א (דף מ', ג); מעשר שני, פרק א', הלכה א (דף נ"ב, ג); פרק ג', הלכה א (דף נ"ד, א); שקלים,

Renewal of the Hakhel Ceremony in Jerusalem and New York

Renewal of the *Hakhel* Ceremony in Jerusalem and New York[1]

By Aaron R. Katz

A graduate of the University of Chicago Law School and a musmach of RIETS, Aaron is the Associate Director, Private Equity and M&A Finex at WTW Israel. He lives with his wife and four children in Mishkafayim, Ramat Bet Shemesh.

As we come to the final days of the *Shmitah* year, preparations will soon begin for the *Zecher LeHakhel* events that will occur starting with the new year of 5783 (2022), which is a *Motzei Shmitah* year (the year following the *Shmitah* year).

During *Chol Hamoed Sukkot* in 2015, a *Zecher LeHakhel* ceremony took place in the courtyard in front of the *Kotel*. As the corresponding Hebrew year of 5776 immediately followed a *Shmitah* year, the event was a commemoration of the biblically-ordained *Hakhel* ceremony[2] in which the entire nation would assemble during *Sukkot*[3] of every *Motzei Shmitah* year for a public reading by the king of certain parts of Deuteronomy.[4] Present at the event at the *Kotel* were numerous dignitaries, including the Ashkenazi and Sefardi Chief Rabbis, as well as President Reuven Rivlin.

The current *Hakhel* ceremony traces its roots to R. Eliyahu David Rabinowitz-Teomim (1843-1905) (the “*Aderet*” and the father-in-law of R. Avraham Yitzchak Hacohen Kook), who discussed the establishment of a commemoration of *Hakhel* in his book *Zecher LeMikdash* in 1889 (the Hebrew year of 5649, which itself was a *Shmitah* year), a work that was anonymously published but has been conclusively determined to have been written by him.[5] The first modern-day ceremony took place in 1945, following the end of the 5705 *Shmitah* year, under the auspices of Ashkenazi Chief Rabbi Isaac Herzog. The ceremony began in the Yeshurun Synagogue and concluded at the *Kotel*. In 1952, following the 5712 *Shmitah* year, the *Hakhel* ceremony was held on Mt. Zion (as the *Kotel* was under Jordanian rule at the time) and was attended by both R. Herzog and Sefardi Chief Rabbi Ben-Zion Meir Hai Uziel. A book titled *Zecher LeMitzvat Hakhel*, edited by R. Mordechai Cohen, appeared shortly after the ceremony and contains a lengthy discussion of the *Hakhel* ceremony, as well as pictures and a description of the 1952 event. [6]

In the *Nisan* 5713 (March/April 1953) edition of Yeshiva University’s *Talpioth* journal includes two articles on *Hakhel*, including one by the journal’s editor R. Samuel K. Mirsky, under the title: “Renewal of *Hakhel*.”[7] At the end of that same journal appears a Hebrew description of a *Hakhel* ceremony that took place in New York. The description was written by a certain ח.צ. (which most certainly refers to R. Zvi Tabory, who took part in the event as mentioned below). An English translation of this description from *Talpioth* appears below.[8]

Hakhel Gathering in New York

On Wednesday, the third day of *Chol Hamoed Sukkot*, a special gathering took place at the Commodore Hotel in New York to commemorate the *Hakhel* ceremony.

The gathering was organized by the Jewish Agency’s Department for Torah Education and Culture in the Diaspora to allow the Jews of the Diaspora the opportunity to identify with our brethren in the State of Israel who were assembling at the same time on the summit of Mt. Zion in Jerusalem to take part in a *Hakhel* ceremony organized by the Chief Rabbinate and the Ministry of Religion, the first such event since the establishment of the State.

The Rabbinical Council of America co-organized this gathering together with the Jewish Agency's Department for Torah Education and Culture in the Diaspora (the "Department"), and this joint effort was extremely successful. A large celebratory crowd filled the hall, and hundreds of people were forced to go home for lack of space.

Dr. Yosef Burg, Israel's Health Minister, inspired those assembled with his words on the responsibilities of a Jew, whoever he may be, to the State of Israel. R. Samuel K. Mirsky gave an instructive talk on the renewal of the practice of *Hakhel* in Israel. R. Zvi Tabory, Director of the Department in New York, opened the evening and pointed out the historic nature of the event, which comes on the heels of the revival of our nation in its land. He also delivered words of blessing on behalf of the Chief Rabbinate of Israel and the head of the Department, R. Zev Gold of Jerusalem. The participants enthusiastically accepted the blessing from Zion: "Just as you have merited to organize this event, so may you merit to perform the ritual properly according to all of its laws in the restored Temple in Jerusalem!" R. Israel Tabak of Baltimore, head of the Education Department of the Rabbinical Council of America, served as the master of ceremonies for the event and introduced R. Theodore Adams, the President of the Rabbinical Council of America, who discussed the concept of Jewish unity. Dr. Pinkhos Churgin, President of *Mizrachi* in America, delivered words of blessing on behalf of the *Mizrachi* organization, and R. Yissocher Levin, President of *Hapoel HaMizrachi* in America, delivered words of blessing from his organization.[9] Mr. Eliezer Doron, Israeli Consul General of New York, delivered words of blessing on behalf of the State of Israel.

A musical program was arranged by Cantor Shalom Katz from Washington, D.C., and Cantor Pinchas Jassinowsky from New York. Mrs. Jassinowsky accompanied them on the piano.

R. Zvi Yehuda Meltzer, Av Bet Din of Rehovot and Rosh Yeshiva of Yeshivat Hadarom in Israel, recited a special prayer for world peace.

It is quite unfortunate that an event of this caliber only occurs once every seven years; however, we can hope that the inspiration and excitement felt on this occasion will sustain the Jewish community for the next seven years.

The organizers of the event did not want to limit its scope simply to New York; rather, they intended to extend it to outlying cities as well. In turning to rabbis across the United States to suggest that they arrange *Hakhel* commemoration events in their respective communities, they offered a sample program, attached materials on the topic of *Hakhel*, and provided copies of the thorough, instructive, powerfully impactful article on *Hakhel* written by R. Samuel K. Mirsky, an advanced edition of which had been published in honor of the celebration held on *Chol Hamoed Sukkot*.

In addition, the Department arranged a celebratory *Hakhel* event for upperclassmen from yeshiva day schools that took place in the large hall of the Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary. This event was also held during *Chol Hamoed Sukkot*, and 1,200 students from 20 different yeshiva day schools participated. Students from the Shulamith School for Girls put on a wonderful play about the draining of the Hula swamps. A choir of one hundred students from Yeshiva Rabbi Moshe Soloveichik and Yeshiva Rabbi Israel Salanter, conducted by Mr. S. Silbermintz, sung a number of pleasant tunes for the audience.

These young children also lit candles and prayed for world peace, and it is certain that this event left a lasting impact on the attendants.

Conclusion

This post focuses on the rebirth of the modern *Hakhel* ceremony in the years of 1945 and 1952. In a future post, I hope to examine the manner in which the ceremony was observed in later years in both Israel and the diaspora. Of particular interest is whether R. Mirsky's push for widespread observance of *Hakhel* in the diaspora made a lasting impact following the successful 1952 event.

Notes:

[1] I wish to thank my dear friends Rabbi Shaul Seidler-Feller, Mr. Menachem Butler and Rabbi Dr. Eliezer Brodt for their assistance on this brief essay at the Seforim blog. The essay is dedicated to the memory of my beloved chavrusa Donny Ladell, דניאל שבתי בן אליעזר ז"ל,

upon his thirteenth yahrtzeit.

[2] See Deuteronomy, ch. 31. Also see the recently published *Parshas Ha'melech* by R. Moshe Parness on pages 118-120 where he quotes the relevant sources that discuss that *Hakhel* is only a biblical commandment in force as long as the *Beit Hamikdash* is standing. There is also a *sefer* called *Parshas Ha'melech* by R. Shmuel Genut on *Hakhel* that was just published this summer as a third edition (with the earlier two editions having been published in the two previous *Motzei Shmitah* years, respectively) that discusses the *mitzvah* of *Hakhel*, online here.

[3] For an in-depth discussion on the exact day of when *Hakhel* would take place, see David Henshke, "When is the Time of *Hakhel*?" *Tarbiz*, vol. 61, no. 2 (1992): 177-194 (Hebrew), available here.

[4] See Rambam, *Hilchot Chagigah*, ch. 3. For a detailed analysis of the Rambam's opinion and a description of the proper halachic manner in which to conduct a *Zecher LeHakhel* event, see Maran Ovadya Yosef, *Chazon Ovadya: Hilchot Shmitat Ksafim uPruzbul* (Jerusalem, 2015), 219-228 (Hebrew), as well as his responsum in *She'elot u-Teshuvot Yabia Omer*, *Yoreh Deah*, vol. 10, no. 22. Maran Ovadya Yosef was prominently involved in numerous "Zecher LeHakhel events" at the Kotel. I was privileged to see him in person in 2008 at the last Zecher LeHakhel he attended before his passing in 2013.

[5] See Yaakov S. Spiegel, *Amudim be-Toldot ha-Sefer ha-Ivri / Chapters in the History of the Jewish Book, vol. 3: The Title Page* (Jerusalem, 2014), 35-36 (Hebrew), regarding the anonymously published *Zecher Lemikdash*, which includes an approbation from Rabbi Eliyahu David Rabinowitz-Teomim, known as the Aderet, as well as comments that the Aderet himself wrote on the work, which Spiegel notes was purposely done by the Aderet in order to conceal that he himself authored the work.

Note that the Ahavat Shalom edition of all of the Aderet's writings was published in 2004 and the *Zecher Lemikdash* volume contains the original *Zecher Lemikdash* that was anonymously published as well as additional writings from the Aderet that has not previously been published (see pages 22-24 and 82-85).

See also the recently-published volume of *The Collected Writings of R. Moshe Reines*, ed. Eliezer Brodt (Jerusalem, 2018), 604 (Hebrew), where R. Reines identifies the Aderet as the author of *Zecher Lemikdash*. For more on this work, see here. Also see Ari D. Kahn, "The Commandment of Hakhel," *Explorations* (25 September 2015), notes 2-3, available here, regarding the authorship of *Zecher Lemikdash*. R. Parness in *Parshas Ha'melech* (see source 2 above) also quotes *Zecher Lemikdash* though he argues with one of the Aderet's sources.

[6] This *sefer* is available online here.

In a recently published collection of writings of the Chazon Ish titled *Sefer Chazon Ish: Shailos uTeshuvos v'Chiddushim*, it is recorded in *Siman* 446 that on his copy of the *Sefer Zecher LeMitzvat Hakhel*, the Chazon Ish wrote that "*assur la'asot ken*" (it is forbidden to do so). Perhaps the Chazon Ish's opinion may serve as one source for the general resistance of Ashkenazi haredi circles to joining in the event at the *Kotel*, which is more closely identified with the national religious movement (at least from the perspective of Ashkenazim). Notably, since the late Lubavitcher Rebbe, Rabbi Menachem Mendel Schneerson, was a proponent of *Hakhel* events (see, for example, the letter from R. Schneerson in the beginning of *Zecher LeMitzvat Hakhel*), the Chabad movement hosts numerous such events around the world throughout the entire year following *Shmitah*. For a synopsis of R. Schneerson's views on *Hakhel*, see, for example, two articles by Shmuel Butman, "A Special Year: Hakhel Gatherings for Torah Inspiration," *The Jewish Press* (23 September 1994): 19; and Shmuel Butman, "The Year of Hakhel," *The Jewish Press* (21 October 1994): 36. See also the *Likras Shabbos* volume (volume 516, *Parshas Veyelech*, 5776) published by Or Hachasidus which contains many insights on *Hakhel* from R. Schneerson.

[7] *Talpioth*, vol. 6, no. 1-2 (March-April 1953): 92-118 (Hebrew).

Several months prior to the publication of his *Talpioth* article, R. Mirsky published two articles in English-language publications on *Hakhel* in Samuel K. Mirsky, "Hakhel," *The Jewish Forum*, vol. 35, no. 9 (October 1952): 167-169; and Samuel K. Mirsky, "The Forgotten Mitzvah," *The Jewish Horizon*, vol. 15, no. 2 (October 1952): 3-4. See also the article by R. Mirsky's brother-in-law in Gersion Appel, "Renewing the Covenant: The Importance of Hakhel for the Jewish Faith and Its Implications for Today," *The Jewish Horizon*, vol. 15, no. 6 (February 1953): 6-9.

Interestingly, R. Mirsky posited, based on R. Eliezer of Metz, that there are really two separate *Mitzvot* involved with *Hakhel*, one of which is a commandment directed to the entire nation and one of which aims at the individual. R. Mirsky wrote that the individual commandment had been transformed into the modern-day celebration of *Simchat Torah*, and that, with the establishment of a Jewish state, the national commandment can now be renewed, concluding that “only a *Hakhel* in which the national aspect is emphasized in fitting celebration can fill the demand of the hour.”

For an initial biographical tribute to R. Samuel K. Mirsky, see Yehudah Mirsky, “The New Heavens in the New World: The Religious Hebraism of Samuel K. Mirsky,” in Adam S. Ferziger and David Sperber, eds., *Darkhei Daniel – The Paths of Daniel: Studies in Judaism and Jewish Culture in Honor of Rabbi Professor Daniel Sperber* (Ramat-Gan: Bar-Ilan University Press, 2017), 101*-128*, available here.

[8] The JTA also has a write-up of the New York event. See online here:

“A parallel celebration of the revival for the first time in 2,000 years of “Hakhel,” the Biblical ceremony which was performed in ancient Israel at the end of every Sabbatical year, took place at the Hotel Commodore here tonight at a public service sponsored by the Jewish Agency and the Rabbinical Council of America. The service was a counterpart of a similar celebration held in Jerusalem earlier this week on Mount Zion under the auspices of the Chief Rabbinate of Israel. A message from Dr. Nahum Goldmann emphasizing that the furtherance of Jewish scholarship and culture in its various forms is of decisive importance for the survival of the Jewish people and of Judaism, was read at the service here. A “Hakhel” ceremony for children, attended by 1,200 pupils of 19 Hebrew day schools in New York, was held yesterday at the Yeshiva University.”

[9] Note that at this time, *Mizrachi* and *Hapoel HaMizrachi* were two Israeli political separate parties. These parties later combined for the 1955 Knesset elections and ultimately merged in 1956 to form the National Religious Party.